

EGY ÉJSZAKA ÉS SZÁMTALAN NAPPAL A MÚZEUMBAN

Egy éjszaka a múzeumban. Nem csupán egy amerikai vígjáték címe ez, de sok muzeológus számára az élet szerves része. Mi is szórakoztatónak találtuk ugyan az *Éjszaka a múzeumban* című filmet, benne a botcsinálta éjjeliőr, meg az egyiptomi varázstábla mágiájának hatására megelevenedő kiállítások szereplőit, de nem hallgathatjuk el, hogy a készítőik ugyancsak elrugaszkodtak a valóságtól. De milyen is akkor egy valóságos, ugyanakkor a legkevésbé sem unalmas magyar múzeum? Kik dolgoznak itt, kik azok, akiknek munkahelyét, s gyakorta második otthonát jelenti a múzeum, és egyáltalán mit csinálhatnak itt egész nap?

Mielőtt a feltett kérdésekre megpróbálunk válaszolni, meg kell jegyeznünk, hogy a filmbéli múzeumban bemutatott kiállítási anyag jellegét tekintve túl széles skálán mozog ahhoz, hogy egy igazi múzeum gyűjteménye legyen: T-rex-csontváz, történelmi alakok, a savanna állatvilága stb. együtt, egy helyen nemigen láthatók. A valóságban, de legalábbis szűkebb pátriánkban több szakágat felölelő országos, megyei vagy területi/városi múzeumok, illetve szakmúzeumok működnek. Az utóbbiak például olyan intézmények, amelyek egy tárgykörrel – például képzőművészettel, irodalomtörténettel, a mezőgazdasággal foglalkoznak: ilyen például a Szépművészeti Múzeum, a Petőfi Irodalmi Múzeum vagy épp a Mezőgazdasági Múzeum. Még specializáltabbak az úgynevezett tematikus múzeumok. Hazánkban több ilyen intézményt is találunk: van itt játék-, marcipán- vagy babamúzeum is!

Az országos és a vidéki (megyei és városi) múzeumok esetében többnyire nem a gyűjtőkör, hanem a földrajzi gyűjtőterület az elsődlegesen meghatározó, így ezekben több területre is koncentrálnak. (Pl. régészet, néprajz, helytörténet, képzőművészet.) Ahogy a nevükben is szerepel, az országos múzeumok az egész országra kiterjedően, a megyei és a területi/városi múzeumok pedig a saját területük határain belül gyűjtik a néprajzi, régészeti, történeti stb. emlékeket.

A 2006-ban bemutatott, *Éjszaka a Múzeumban* című film plakátja (Europress/AFP@)

2003 óta Magyarországon is van egy olyan éjszaka – a Szent Iván éjjelén megrendezett Múzeumok Éjszakája –, amikor az ország számos helyén a múzeumok, kiállítótermek kapui megnyílnak, hogy azután éjszakába nyúlóan rendhagyó tárlatvezetések, látványos múltidéző produkciók, zseblámpás felfedezőutak várják az ide látogatókat. Évről évre sok százezer ember kíváncsi ezekre a tárlatokra, így ez a rendezvény-sorozat mára abszolút az egyik legnépszerűbb múzeumi-kulturális eseménnyé vált itthon is.

A kiállítások egy múzeumon belül éppen ezért sem lehetnek annyira szerteágazók, mint a filmben. Ezek a tárlatok általában az adott múzeum gyűjteményének legszebb darbjait mutatják be, a témájuk/tematikájuk pedig szorosan kapcsolódik a gyűjtőkörhöz vagy a gyűjtőterülethez.

Egy-egy hazai intézményben egyébként általában háromféle típusú kiállítást találunk: egy nagyobb tudományos egységet felölelő úgynevezett állandó kiállítást, mely viszonylag nagy költségvetésből készült, és minimum 10–15 éven keresztül tekinthető meg; a jóval szerényebb anyagi lehetőségekből épülő úgynevezett időszakos kiállítást, mely a nagyobb tudományos tárgykörök egy-egy kisebb szeletét vagy éppen egy-egy aktuálisabb témát mutat be, és általában csak 2-3 hónapig látható; valamint a gyűjtemény egy részét felvonultató úgynevezett „látványraktár”. Ez utóbbi esetében a múzeumi raktárak egy részét felújítva, látogatóbarátabbá téve nyitják meg a nagyközönség előtt. De mostanában jelent meg a kiállításoknak egy „új”, valahol az első kettő között helyet foglaló típusa: a nagy költségvetésből, általában 6–8 hónapig látható, egy-egy ismertebb témát populárisan bemutató, a nagyközönségnek szóló és éppen ezért nagy tömegeket vonzó úgynevezett „nagykiállítás”.

A szegedi Móra Ferenc Múzeum hosszú évek óta törekszik arra, hogy legalább kétfévente tudjon egy-egy „nagykiállítást” rendezni. Büszkék vagyunk arra, hogy 2011–2018 között Csontváry és Munkácsy gyönyörű festményei mellett Egyiptom és a tragikus sorsú Pompeji kincseit, valamint egy nagyszabású, az Egyesült Államokból érkezett, a dinoszauruszok világát bemutató kiállítást is meg tudtunk valósítani. Az érdeklődésre mi sem mutat rá jobban, minthogy ezek a tárlatok összesen közel 400.000 látogatót vonzottak!

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2013-ban megrendezett *Egyszer volt az... Ősember* című kiállításból

Egy éjszaka – és számtalan nappal – a múzeumban

Ezzel együtt a filmben az egyik legáltalánosabb sztereotípiája is megjelenik a múzeumokról: adott egy hatalmas épület számtalan kiállítással, mégis mindössze egy igazgató, egy múzeumpedagógus és eleinte három, majd később egyetlen éjjeliőr a teljes állománya! (Önmagában már az is vicces, hogy a nyugdíjba vonuló három éjjeliőr veszi fel az utódját, és mindenféle egyeztetés nélkül odaadják neki a múzeum kulcsait, majd otthagyják egész éjszakára egyedül.)

68

Magyarországon a múzeumokat – néhány kisebb magánmúzeumtól eltekintve – együttesen közgyűj-

tek a fenntartó engedélyével lehet, így általában egy-egy üresedés esetén lehet csak új kollégát felvenni a múzeumba. (Egy területi múzeumban 10–30 fő, egy megyei székhelyűben 60–100 fő, egy országosban pedig akár több százan is dolgoznak.)

A múzeum és a kiállítás közé – szemben a filmmel – a valóságban nem tehetünk egyenlőségjelet, ugyanis egy múzeumnak sokkal több alapfeladata van a kiállítások befogadásánál: ezek a gyűjtés, a megőrzés és a bemutatás. (Itt a „bemutatás” szó sem elsősorban vagy kizárólag kiállítást jelent, hanem inkább valamilyen közzétételt, tudo-

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2014-ben megrendezett *A fáraók Egyiptoma* című kiállításából

ményeknek nevezzük. Ide bekerülni úgy lehet, ha valaki tudományos (pl. régész, néprajzos, történész, restaurátor), szakmai (pl. teremőr, gondnok, éjjeliőr) vagy technikai (pl. gazdasági dolgozó, könyvelő, pénztáros) állást kap. A magyar múzeumokban mindenki közalkalmazotti státuszban dolgozik, a létszámot pedig a múzeum fenntartója – a városi közgyűlés vagy országos múzeumok esetén a minisztérium – határozza meg. Ettől a számtól eltérni

mányos publikációt. Egy-egy múzeum gyűjteményében sok százezer beletárolt műtárgy található, de ezeknek – függetlenül a tudományos értéküktől – csak töredéke alkalmas kiállításra.)

A múlt legkülönbözőbb emlékei többféle módon kerülhetnek be egy múzeumba. A legáltalánosabb gyarapodást a tudományos gyűjtőmunkáknak – régészeti feltárások, néprajzi, természettudományi gyűjtések stb.

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2014-ben megrendezett *A fáraók Egyiptoma* című kiállításából

– köszönhetjük, de időnként arra is van lehetőségünk, hogy egy-egy fontos dokumentumot vagy műalkotást megvásárolhassunk, sőt olyan is előfordul, hogy magánadományokkal sikerül a gyűjteményeinket gyarapítani.

Bárcsak megszólalnának, akik a vitrinben „élnek”, és mesélnék arról, amiről a ma emberének nincs már tudomása! Az említett film múzeumpedagógusának óriási szerencséje volt, hogy a diorámában látható indiánlányt, Sacagaweát életre keltette a különös varázslat, hiszen az ő történetéből írta disszertációját. De éppen azért, mert a múltból már ilyen előnyhöz nem juthatunk, pl. a szegedi Móra Ferenc Múzeum szakemberei aktívan részt vesznek a múltunk egy-egy nagy eseményét megélt, még élő szemtanúk emlékeinek a gyűjtésében és feldolgozásában (ún. oral history), hogy a hiteles, de amúgy feledésbe merülő információkat megmentsük. Olyan tudásról van itt szó, mely gyakorlatilag egyik napról a másikra, nyom nélkül tűnhet el ezen erőfeszítések nélkül.

Másodikként jelzett alapfeladatunk a megőrzés. De ez nemcsak pusztán fizikális megőrzést, raktározást jelent, hanem magában foglalja a konzerválást/restaurálást, a leltározást és az elsődleges feldolgozást is. Vagyis a bekerülő műalkotásokat, régészeti leleteket, néprajzi, helytörténeti tárgyakat, iratokat, archív hang- és képfelvételeket a lehető legpontosabban dokumentálnunk kell. A bekerülésük módjától kezdve a gyűjteményi elhelyezésig. Léteznek még hatalmas méretű, régi típusú leltárkönyvek is, de ugyanakkor nélkülözhetetlen számunkra az elektronikus nyilvántartó rendszerek alkalmazása is. A fejlődő technika mára lehetővé tette a digitalizálást, így a műtárgyokról nem csak kiváló minőségű (és a felhasználási céltól függő különböző felbontású) fotókat készíthetünk, hanem részletes, kompatibilis, bővíthető gyűjteményi adatbázist építhetünk. A műtárgyállományban való gyors, pontos tájékozódás a kiállítások és egyéb publikációk megtervezését is hatékonyan segíti. A múzeumok kutatószolgálatot is fenntartanak, ami lehetőséget ad bárki számára egy-egy adott kutatási témában az elmélyülésre.

Szinte nincs is olyan múzeumi darab, amely kifogástalan állapotban kerülne az egyes intézmények falai közé.

Ezek tisztítása, restaurálása magas fokú hozzáértést és tapasztalatot igényel. Előfordul az is, hogy a műtárgyak évtizedek óta vannak már a raktárakban vagy állandó kiállításokban. Ezek állapotát is folyamatosan felügyelik és konzerválásukról gondoskodnak az arra szakosodott fém-, papír- vagy farestaurátorok és állományvédelmi szakemberek, akik szigorú és sokrétű biztonsági és felügyeleti rendszerrel védik épségüket a nap 24 órájában. Nagyobb probléma akkor van, amikor a műtárgyakat a megszkottól eltérő körülményeknek kell kitennünk. Az elmúlt években például több magyar múzeum is megtapasztalhatta, milyen egy komplett raktár ideiglenes, majd

végleges helyre történő, többszörös átköltöztetése. De a műtárgykölcsönzési procedúra is hasonló szituációt teremt. Ilyenkor akár kölcsönadunk, akár mi kölcsönzünk, komoly és részletes megállapodás rögzít egy sor feltételt (vagyonzbiztosítás, műtárgyvédelem, csomagolás stb.), főleg, ha a műtárgyak

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2015-ben megrendezett *Csak a jó meleg Afrika* című kiállításból

külföldről érkeznek. A pótolhatatlan és nagy értékű rakomány ilyenkor csak az erre a célra kialakított ládáknak és járművekben, állandó szakmai felügyelet mellett teheti meg olykor sok ezer kilométeres útját.

Amint a tárgyak biztonságba és megfelelő környezetbe kerültek, a múzeum tudományos munkatársai tanulmányozzák őket, hogy a megfelelő következtetéseket levonhassák, összefüggéseiket feltérképezzék, a vizsgálati eredményeket rögzítsék.

A múzeumi tudományos munka alapvetően gyűjteményi keretek között zajlik: történeti (például helytörténeti, irodalomtörténeti, színháztörténeti) gyűjtemény és fotótár, néprajzi, természettudományi, régészeti, képzőművészeti, numizmatikai gyűjtemény, restaurátorlabor és szakkönyv-

A film első-sorban az amerikai piacra készült, így csak olyan „szereplők” kaptak benne helyet, akiket az átlag amerikaiak is jól ismerhetnek: T-rex, fáraók, rómaiak, cowboyok, Theodore Roosevelt, Kolumbusz. Nekünk, magyaroknak talán nem is tűnik fel elsőre, de ha belegondolunk, mégiscsak meglepő, hogy Attila és hunjai is köztük szerepelnek! Mindez jól példázza, hogy nemcsak az összeurópai, de még a tengerentúli gondolkodásban is meghatározó szerepet játszik a Kárpát-medence területén létrejövő Hun Birodalom egyik legjelentősebb vezetője, és a róla alkotott, sajnos a valóságtól igen eltérő, sztereotíp kép: a mindenkit egyből megölni akaró, kissé ostoba, kegyetlen barbár.

A legtöbben úgy hiszik, ha valaki a múzeumban dolgozik, az csak teremőr lehet – az említett film erre a sztereotípiára még rá is játszik –, rajta kívül pedig csupán egy igazgató van még a házban. Valamelyest érthető is ez a gondolkodás, hiszen ezek a munkatársak állnak a legközvetlenebb kapcsolatban az ide érkezőkkel. Ők segítenek eligazodni az épületen belül, sőt, nem egyszer a leghasznosabb információkat is tőlük kaphatjuk meg egy-egy kiállítás kapcsán. Éppen ezért az ő munkájuk is ugyanolyan fontos és felelősségteljes: mi is lenne velünk teremőrök, vagyondőrök, jegypénztárosok és tárlatvezetők nélkül?

Az előzőekkel szorosan összefüggésben áll harmadik fő feladatunk, a közzététel és a bemutatás. Egy kiállítás létrehozásában belső, kohéziós erő működik, nem kevés ember összetett munkájától függ már az is,

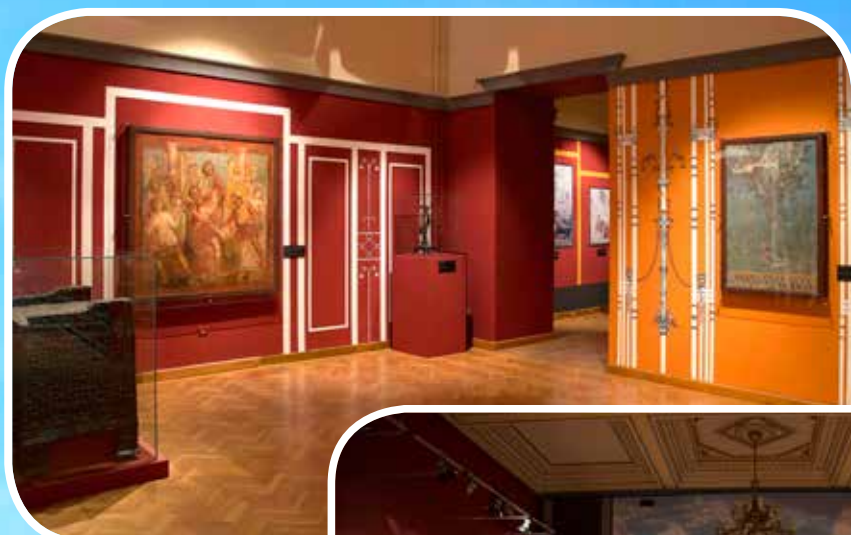
tár működik a legtöbb helyen. Következésként a kollektíva nagy részét a történészek, néprajzkutatók, régészek, szakrestaurátorok teszik ki, őket nevezzük összefoglalóan muzeológusoknak. Az adott osztályok gyűjteményeit az úgynevezett gyűjteménykezelő kollégák gondozzák.

milyen koncepció és részletes forgatókönyv (szinopszis) mentén menjen végbe a folyamat a kipattanó ötlet-szikrától az utolsó posztamensek, feliratok rögzítéséig. A szervezők, kurátorok, muzeológusok a műtárgyakat és a gondosan megválogatott információkat nagyobb összefüggésekbe helyezik. Művészi és látványos installációk, magyarázó táblák, videók, egyéb interaktív elemek további támasztéklul szolgálnak a megértéshez és befogadáshoz. Az egész folyamat a kiállításszervezők, szakmai kurátorok, kulturális menedzserek, kiállításépítők, múzeumpedagógusok és kommunikációs szakemberek munkájának összehangolt feladata, akik szintén a múzeumi állomány teljes jogú tagjai. Nem lehet nem említeni a műszaki, gondnoksági, rendészeti és adminisztratív apparátust sem, akik nélkül még egy e-mailt sem lehetne elküldeni.

A muzeális értékekkel való foglalatosságok azonban korántsem érnek véget ezzel. A különböző kiadványok és előadások ugyanúgy fontos szerepet játszanak a közzétételi tevékenységünkben. Magas tudományos igénye és sok évre vissza-

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2015-ben megrendezett *Csak a jó meleg Afrika* című kiállításból

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2016-ban megrendezett *Pompeji – élet és halál a Vezúv árnyékában* című kiállításból

tekintő hagyománya miatt kiemelkedő ebből a szempontból az évkönyv, amely az adott múzeum tudományos munkatársainak publikációit tartalmazza. Mindemellett ide sorolhatók a konferenciák, az ismeretterjesztő előadások is, a gazdag művészeti és kulturális események,

a múzeumpedagógiai és módszertani foglalkozások, melyeket szervezünk, vagy amelyeken részt veszünk.

Az *Éjszaka a múzeumban* célja nyilvánvalóan nem az, hogy részletes képet fessen egy múzeum valódi működéséről, de egyetlen értéke vitathatatlan: egyértelművé teszi mindenki számára, hogy a múzeum valóban egy varázslatos hely, amit érdemes mindenkinek felkeresni!

Részlet a Móra Ferenc Múzeumban 2018-ban megrendezett *Évmilliók urai – Élethű dinók Amerikából* című kiállításból

